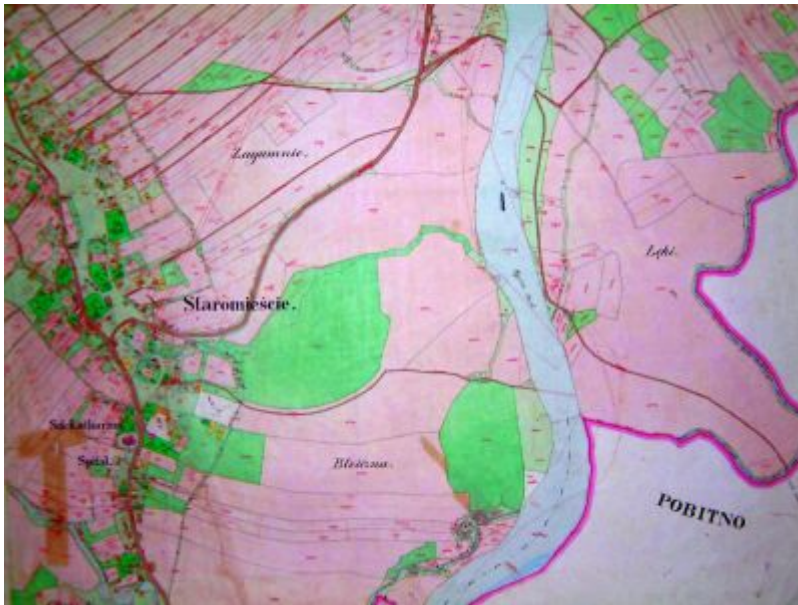

Staromieście

Plan katastralny Staromieścia z poł. XIX w., fot. Encyklopedia Rzeszowa
Pierwsza wzmianka na temat Staromieścia pochodzi z 1399 r.

Osada musiała powstać jednak znacznie wcześniej, przypuszczalnie jeszcze w czasach władztwa ruskiego. Nazwa jest pochodzenia chronologiczno-kulturowego (stare miasto). Osada staromiejska rozłożyła się w dogodnym punkcie na lewym brzegu Wisłoka w bezpośredniej bliskości przeprawy rzecznej i głównego szlaku komunikacyjnego wiodącego z zach. na wsch. Przed poł. XIV w. Staromieście było częścią wołosci rzeszowskiej należącej do kniaziów ruskich. Po przyłączeniu ziemi przemyskiej i sanockiej do Polski przez króla Kazimierza Wielkiego w latach 40. XIV stulecia wołosć rzeszowska ze Staromieściem należała do domeny królewskiej. Dopiero aktem wydanym w Krakowie 19 I 1354 r. król Kazimierz Wielki nadał miasto Rzeszów z jego okręgiem położonym w ziemi ruskiej Janowi Pakosławicowi ze Stróżysk herbu Półkozic, wynagradzając w ten sposób zasługi Pakosławica podczas misji dyplomatycznej do Tatarów. Przed śmiercią w 1374 r. Jan Pakosławic ze Stróżysk ufundował tu parafię, którą w 1416 r. określono jako „matkę okolicznych parafii”. Świadczy to o długiej tradycji miejscowej parafii łacińskiej, a zarazem samego Staromieścia.

W II poł. XIV w. w skład parafii w Staromieście wchodziły: Trzebowniko, Łąka, Łukawiec, Stobierna, Jasionka, Palikówka oraz zapewne także Powietna, Strażów i Krasne.

Po śmierci Jana Pakosławica w 1374 r. doszło do podziału wołosci rzeszowskiej między jego synów (1397 r.). Staromieście oraz część Rzeszowa ze wsiami Przybyszówką, Jasionką, Trzebownikiem, Stobierną, Łąką, Łukawcem, Palikówką, Gumniskami oraz Bzianką otrzymał Jan Feliks Rzeszowski, zwany Starym, zmarły ok. 1438 r. Kolejnym dziedzicem wsi był jego syn Jan Rzeszowski ze Staromieścia (zm. przed 29 IV 1443 r.).

W latach 1438–50 jako dziedzic Staromieścia wymieniany był Jan Rzeszowski, zwany Nosem, zaś od 1443 r. również jego bracia: Jan Rzeszowski, zwany Rudzkim, oraz Jan Rzeszowski, zwany Łackim. Posiadali oni część majątności rzeszowskiej ze Staromieściem jako dobra niedzielne. Ten ostatni wystąpił z braterskiego niedziału na przeł. 1446/47, natomiast po 1450 r. Jan Rzeszowski, zwany Nosem, poświęcił się karierze duchownej (od 1471 r. był bp. krakowskim). Odtąd posesorem wsi był najmłodszy z braci – Jan Rzeszowski, zwany Rudzkim, kasztelan przemyski, który zmarł ok. r. 1477/78.

W następnych kilkudziesięciu latach dobra rzeszowskie przeszły drogą różnych transakcji i małżeństw na potomków Katarzyny Rzeszowskiej herbu Doliwa. Ostatnimi przedstawicielami Rzeszowskich Doliwitów byli Mikołaj z Żyrkowa (zm. w 1574 r.) i Adam Rzeszowski, który zmarł bezpotomnie w 1583 r. Po jego śmierci Staromieście dzierżyła wdowa po nim Elżbieta Kormanicka, która niebawem wyszła powtórnie za mąż za Mikołaja Spytka Ligęzę, późniejszego kasztelana sandomierskiego, wnosząc mu w wianie część dóbr rzeszowskich.

Najpewniej już od czasów Jana Pakosławica ze Stróżysk we wsi funkcjonował folwark. Jan Pakosławic zbudował także drewniany kościół pw. św. Wojciecha i św. Katarzyny. W 1416 r. Jan Feliks Rzeszowski, zwany Starym, uposażył kościół parafialny w Staromieściu, przyłączając do parafii wsie Jasionkę (Iasiennik) i nieznaną obecnie Słopyska. Nową świątynię drewnianą wznosił Jan Rzeszowski z Żyrkowa w 1552 r.

W 1589 r. areal pól uprawnych wynosił 17 i ½ łanu, które uprawiane były przez 7 rodzin zagrodniczych oraz 11 komorniczych. Nadal funkcjonował tu młyn o 2 kołach. Drewniany kościół staromiejski został spalony podczas czerwowego napadu Tatarów budziackich w 1624 r.

W 1629 r. we wsi istniało 47 domostw. Spaloną przez Tatarów świątynię parafialną odbudował M.S. Ligęza w 1636 r. Na rzecz kościoła w Staromieściu kasztelan sandomierski zapisał pokaźną wówczas sumę 5000 zł, zabezpieczoną na częściach wsi Zalesie i Matysówka.

W 1638 r. parafia w Staromieściu liczyła 640, a w 1646 – 650 wiernych. Po śmierci M.S. Ligęzy w 1637 r. „państwo rzeszowskie” ze Staromieściem objęła starsza córka zmarłego kasztelana Pudencjana, zamężna od 1633 r. za Władysławem Dominikiem Ostrogskim-Zasławskim. Jednak już w 1638 dobra te stały się własnością młodszej córki Ligęzy Konstancji i jej męża Jerzego Sebastiana Lubomirskiego.

Po zgonie J.S. Lubomirskiego w 1667 r. doszło do podziału jego majątku. Włość rzeszowską ze Staromieściem otrzymał wówczas Hieronim Augustyn Lubomirski, który zmarł w 1706 r. jako wojewoda krakowski i hetman wielki koronny. Po napadzie tatarskim Kantymira murzy w 1672 r. we wsi ocalało jedynie 17 domostw (1673 r.). Wiadomo, że ordyńcy spustoszyli także młyn o dwóch kołach – wałnik, szynk i banię gorzałczaną. Odłogiem leżało wówczas 11 ½ łanu ziemi.

W 1686 r. na miejscu drewnianego kościoła wystawiono nową murowaną świątynię w stylu barokowym, pokrytą gontowym dachem. Był to budynek 1-nawowy, posiadający niewielką kopułę z blachy z bogatym wyposażeniem.

W 1713 r. na terenie wsi stało 80 budynków mieszkalnych.

W 1726 r. ostatecznie podzielono schedę po H.A. Lubomirskim. Część dóbr rzeszowskich ze Staromieściem otrzymał wtedy Jerzy Ignacy Lubomirski. Po jego śmierci w 1753 r. dobra te odziedziczył jego syn Teodor Hieronim Lubomirski. Po nim właścicielem Staromieścia był jego najstarszy syn Teodor Hieronim Lubomirski, który dzierżył je do zgonu w 1761 r. W wyniku działu dóbr dokonanego w 1776 r. Staromieście przypadło Franciszkowi Lubomirskiemu i jego żonie Joannie von Stein, która aż do 1783 r. zarządzała całością dóbr rzeszowskich.

W 1768 r. na folwarku staromiejskim zebrano plony w wysokości 6 korców żyta, 15 korców owsa, 1 ćwierci krup oraz 144 pudów siana. Ok. 1785 r. na terenie parafii (Staromieście, Miłocin, Trzebowniko, Górka i część Nowej Wsi) zamieszkiwało 765 osób (w tym 10 Żydów). W latach 80. XVIII w. Staromieście dzierżawił Ignacy Skrzyński, który w 1791 zakupił je na licytacji. Rodzina Skrzyńskich posiadała wieś z folwarkiem w I poł. XIX w. W l. 40. XIX stulecia majątek w Staromieściu należał do rodziny Bobrownickich. W 1849 r. Salomea Bobrownicka zapisała w testamencie majątek staromiejski swoim synom Mieczysławowi i Włodzimierzowi. Ten ostatni stał się później jedynym dziedzicem miejscowego majątku.

W II poł. XIX w. majątek w Staromieściu zakupił od Marii Bobrownickiej Adam Jędrzejowicz. W rękach rodziny Jędrzejowiczów tutejszy majątek znajdował się do 1944 r. W 1900 r. murowany kościółek parafialny został rozebrany, a wkrótce wzniesiono tu nowy kościół w stylu neogotyckim według projektu Zygmunta Hendla pw. św. Józefa. Świątynia ta stoi do dziś.

Andrzej Gliwa
Encyklopedia Rzeszowa